

Arkivreferanse: 2024/8909-2
Arkivkode: V32/&13
Saksbehandler: Trine Frisli Fjøsne
Adm.enhet: Samfunnsutvikling
Tove Linnea Aas
Næring og internasjonalt samarbeid
Dato: 29.05.2024

Utvalg	Møtedato	Saksnummer
Fylkesutvalget	11.06.2024	69/24

Høringssvar - forslag til ny gjødselbrukforskrift

Fylkesutvalgets behandling av sak 69/2024 i møte den 11.06.2024:

Vedtak:

- Innlandet fylkeskommune støtter ny gjødselbruksforskrift, som tar hensyn til vannmiljøet, og som sikrer at organisk materiale blir utnyttet best mulig i landbruksproduksjonen og kan være del av et sirkulært kretsløp.

- Innlandet fylkeskommune støtter nødvendigheten med en innstramning av gjeldene gjødselvareregelverk for å begrense avrenning av næringsstoffene fosfor og nitrogen til vann, og med det bedre tilstanden i vannforekomstene i Innlandet og nedstrøms.

- Innlandet fylkeskommune mener det er nødvendig å kompensere økte utgifter til gårdbrukeren ved å øke bevilgningen til Innovasjon Norge sine Investerings- og bedriftsutviklingsmidler i landbruket (IBU-midlene). Støtterammen på denne type prosjekter bør økes fra 25 prosent av totalkostnad avgrenset til 250 000 kroner til 40 prosent av totalkostnad. Bevilgningen til SMIL-ordningen bør også økes og øremerkes til bygging av dekke på eksisterende gjødsellagre. Tiltakene er viktige for å hindre frafall fra næringa og bidra til videre rekruttering av nye bønder.

- Innlandet fylkeskommune ser det som positivt at det åpnes for balansegjødsling for å kunne ta ut maksimal avling der dette er mulig for foretakene.

- Innlandet fylkeskommune oppfordrer Landbruks- og matdepartementet til å bidra med økte virkemidler slik at nye sirkulære verdikjeder for fosfor og nitrogen blir etablert. Dette vil gi muligheter for lavere bruk av kunstgjødsel og økt sirkulær bruk av husdyrgjødsel.

-Kostnaden ved myndighetspålagt jordprøve av uavhengig og kvalifisert konsulent dekkes av Staten.

Behandling:

Mona C. Stormoen (Ap) fremmet slikt forslag på vegne av Ap, MDG, H:

Nytt punkt

- Kostnaden ved myndighetspålagt jordprøve av uavhengig og kvalifisert konsulent dekkes av Staten.

Olav Røssum (Sp) fremmet slikt alternativt forslag på vegne av Sp, KrF:

1. Innlandet fylkeskommune støtter ny gjødselbrukforskrift, som tar hensyn til vannmiljøet, og som sikrer at organisk materiale blir utnyttet best mulig i landbruksproduksjonen og kan være del av et sirkulært kretsløp.
2. Innlandet fylkeskommune støtter nødvendigheten med en innstramming av gjeldende gjødselvareregelverk for å begrense avrenning av næringsstoffene fosfor og nitrogen til vann, og med det bedre tilstanden i vannforekomstene i Innlandet og nedstrøms.
3. Innlandet fylkeskommune mener det bør åpnes for mer fleksible spredetidspunkter der avrenningsfaren er ansett som redusert, spesielt i produksjoner og regioner der kort vekstsesong allerede er en utfordring.
4. Innlandet fylkeskommune mener det bør etableres økonomiske støtteordninger for å hjelpe gårdbrukere med å investere i teknologi og praksiser som fremmer effektiv og miljøvennlig gjødselbruk, for å sikre at dette regelverket ikke svekker norsk matproduksjon.
5. Innlandet fylkeskommune mener det er nødvendig å kompensere økte utgifter til gårdbrukeren ved å øke bevilgningen til Innovasjon Norge sine Investerings- og bedriftsutviklingsmidler i landbruket (IBU-midlene). Støtterammen på denne type prosjekter bør økes fra 25 prosent av totalkostnad avgrenset til 250 000 kroner til 40 prosent av totalkostnad. Bevilgningen til SMIL-ordningen bør også økes og øremerkes til bygging av dekke på eksisterende gjødsellagre. Tiltakene er viktige for å hindre frafall fra næringa og bidra til videre rekruttering av nye bønder.
6. Innlandet fylkeskommune ser det som positivt at det åpnes for balansejødsling for å kunne ta ut maksimal avling der dette er mulig for foretakene. Balansejødsling bør fremmes

som et hovedalternativ for alle foretak som kan dokumentere avlingens næringsbehov og fosforopptak, og det bør gis økonomisk støtte til tiltak for å dokumentere dette.

7. Innlandet Fylkeskommune mener at gårdbrukeren selv er best kvalifisert til å ta ut jordprøver på egen eiendom, og at det ikke er behov for en uavhengig konsulent til dette.

Hvis det blir krav om å bruke en uavhengig konsulent for å ta ut jordprøver må den som stiller dette kravet, altså tilsynsmyndigheten, ta denne kostnaden. Gårdbrukeren må ha rett til å påklage, og få tatt nye jordprøver, hvis det er unaturlige endringer i jordprøveresultatene.

8. Innlandet fylkeskommune oppfordrer Landbruks- og matdepartementet om å bidra med økte virkemidler slik at nye sirkulære verdikjeder for fosfor og nitrogen blir etablert. Dette vil gi muligheter for lavere bruk av kunstgjødsel og økt sirkulær bruk av husdyrgjødsel.

9. Innlandet fylkeskommune mener at det bør gjennomføres regelmessige evalueringer av forskriftens effekt på avlingsnivåer og miljø.

Votering:

Forslag fremmet av Stormoen (Ap) ble enstemmig vedtatt med 15 stemmer.

Det ble votert alternativt over fylkeskommunedirektørens innstilling og alternativt forslag fremmet av Røssum (Sp).

Fylkeskommunedirektørens innstilling ble vedtatt med 10 stemmer avgitt av 5Ap, 2H, 1MDG, 1R, 1SV.

Forslag fra Røssum (Sp) fikk 5 stemmer avgitt av 2Sp, 2FrP, 1KrF.

Fylkeskommunedirektørens innstilling til vedtak:

- Innlandet fylkeskommune støtter ny gjødselbrukforskrift, som tar hensyn til vannmiljøet, og som sikrer at organisk materiale blir utnyttet best mulig i landbruksproduksjonen og kan være del av et sirkulært kretsløp.
- Innlandet fylkeskommune støtter nødvendigheten med en innstramming av gjeldene gjødselvareregelverk for å begrense avrenning av næringsstoffene fosfor og nitrogen til vann, og med det bedre tilstanden i vannforekomstene i Innlandet og nedstrøms.
- Innlandet fylkeskommune mener det er nødvendig å kompensere økte utgifter til gårdbrukeren ved å øke bevilgningen til Innovasjon Norge sine Investerings- og bedriftsutviklingsmidler i landbruket (IBU-midlene). Støtterammen på denne type prosjekter bør økes fra 25 prosent av totalkostnad avgrenset til 250 000 kroner til 40 prosent av totalkostnad. Bevilgningen til SMIL-ordningen bør også økes og øremerkes til bygging av dekke på eksisterende gjødsellagre. Tiltakene er viktige for å hindre frafall fra næringa og bidra til videre rekruttering av nye bønder.
- Innlandet fylkeskommune ser det som positivt at det åpnes for balansegjødsling for å kunne ta ut maksimal avling der dette er mulig for foretakene.
- Innlandet fylkeskommune oppfordrer Landbruks- og matdepartementet til å bidra med økte virkemidler slik at nye sirkulære verdikjeder for fosfor og nitrogen blir etablert.

Dette vil gi muligheter for lavere bruk av kunstgjødsel og økt sirkulær bruk av husdyrgjødsel.

Tron Bamrud
Fylkeskommunedirektør

Bakgrunn:

Landbruks- og matdepartementet, Klima- og miljødepartementet og Helse- og Omsorgsdepartementet har sendt forslag til ny forskrift om lagring og bruk av gjødsel mv. (gjødselbrukforskriften) på høring med frist for innspill 20. juni 2024.

Gjeldende forskrift av 4. juli 2003 nr. 951 om gjødselvarer mv. av organisk opphav regulerer tilvirkning, lagring og bruk av gjødsel. Departementene foreslår at gjeldende forskrift blir erstattet av to nye forskrifter:

- Forskrift om lagring og bruk av gjødsel (gjødselbrukforskriften)
- Forskrift om produksjon, omsetning og import av gjødselvarer av organisk opphav og visse uorganiske gjødselvarer (gjødselvareforskriften).

Denne saken gjelder høringssvar fra fylkeskommunen til forskrift om lagring og bruk av gjødsel (gjødselbrukforskriften).

Gjeldende gjødselregelverk regulerer tilvirkning, lagring og bruk av gjødsel, og har som formål å forebygge forurensningsmessige, helsemessige og hygieniske ulemper, samt legge til rette for at gjødselvarer kan utnyttes som en ressurs. Departementene foreslår at dagens forskrift om organisk gjødsel deles i to forskrifter, hhv. ny gjødselvareforskrift og ny gjødselbrukforskrift. Ny gjødselvareforskrift skal medvirke til at gjødselvarer har riktig virkning og er trygge. Ny gjødselbrukforskrift vil regulere lagring og bruk av gjødsel.

Husdyrgjødsel er rik på fosfor og andre næringsstoffer, og er en viktig kilde til plantenæring og en ressurs i matproduksjon. Tilføres den mengden gjødsel plantene trenger gjennom vekstsesongen vil næringsstoffene bevares i et kretsløp. Situasjonen er i dag slik at mange foretak har og bruker mer gjødsel, med mer fosfor og nitrogen enn plantene trenger. Dette fører til at næringsstoffene forsvinner ut av kretsløpet og tapes som ressurs fra jordbruksproduksjonen. Næringsstoffene frigjøres da til omgivelsene i form av avrenning. Dette påvirker omgivelsene negativt, og vannmiljøet i elver, bekker og sjøer er spesielt utsatt.

For å bedre tilstanden i elver og sjøer i tråd med Norges forpliktelser etter EUs vanndirektiv og miljømål vedtatt av fylkestingene gjennom regionale planer for vannforvaltning er det nødvendig med et strengere regelverk for gjødselbruk. Dette vil også ha betydning for Oslofjorden, redusere utslipp til luft og bidra til en mer bærekraftig bruk av fosfor som en ikke-fornybar ressurs. Samtidig vil det medføre økonomiske konsekvenser for jordbruksforetak og potensielt konsekvenser for matproduksjonen. Revidert regelverk må derfor fastsettes etter en avveining mellom hva som er optimalt for plantevekst og matproduksjon, hva som er nødvendig for å begrense negativ miljøpåvirkning, og hva som er praktisk og økonomisk mulig for foretakene å tilpasse seg til.

Forslaget innebærer

- en innstramming i perioden det er tillatt å spre gjødsel
- nye og strengere krav til tillatt mengde fosfor som kan spres per arealenhet
- foretakene kan velge mellom enten å følge de generelle fosforgrensene, eller å følge et krav om at forholdet mellom fosformengder som tilføres og tas ut i avlinger er 1:1 eller bedre (balanse gjødsling).

- generelt unntak fra fosforgrensen ved dyrking av grønnsaker og andre særlig fosforkrevende vekster, i kombinasjon med hjemler for å kunne stille krav om avbøtende tiltak mot forhøyet avrenning som kan oppstå som følge av dette
- bestemmelser om gjødselplan og krav om journal implementeres
- justert myndighetsfordeling

Nedbørsfeltet til Mjøsa og Glomma som omfatter store deler av Innlandets areal er innenfor område som er definert som sårbart, og er dermed omfattet av nitrogenbegrensning på 17 kg nitrogen (N)/dekar/år etter nitratdirektivet. Dette videreføres fra gjeldende forskrift. Denne begrensningen vil fortsatt være strengere enn strengeste forforgrense på 2,3 kg fosfor (P)/dekar/år, og være styrende for mengden gjødsel som kan benyttes per dekar innenfor disse områdene.

Vurdering opp mot FNs bærekraftsmål:

Ny gjødselbruksforskrift vil berøre bærekraftsmål 2, 6, 7, 9, 12, 13, 14, 15 og 17. Å beholde ressursen som næringsstoffene er i jordbruksproduksjonen vil fremme et bærekraftig landbruk (2), sikre bærekraftig forvaltning av økosystemene (6, 14, 15), mindre utslipp av klimagasser (13), kunne gi energi i form av biogass (7), bygge opp om sirkulærøkonomi ved omfordeling, bedre utnyttelse og inntekt av husdyrgjødsel (9, 12). For å få til en best mulig løsning for både landbruket og miljøet må forvaltning og næring samarbeide (17).

Generell vurdering:

Vannet i Innlandet er påvirket av avrenning fra jordbruket

Bekker, elver og sjøer er inndelt i totalt 2553 vannforekomster i Innlandet. Av disse er 490 registrert i risiko for å ikke nå vedtatt miljømål om god tilstand i henhold til vannforskriften og regionale planer for vannforvaltning.

Jordbruk er registrert som en av flere påvirkninger som fører til at vannkvaliteten forringes. I Innlandet er totalt 1953 vannforekomster registrert med påvirkning fra jordbruk i form av avrenning av næringsstoffer og bakterier (tabell 1). For høye konsentrasjoner av næringsstoffer som fosfor kan blant annet føre til oppblomstring av blågrønnalger som kan være giftige. Dette påvirker igjen råvann som brukes til drikkevann, landbruksvanning, badevann, fiske og annen rekreasjon. Et eksempel på dette er Mjøsa som nå er i en situasjon der økte tilførsler av næringsstoffer i perioder med kraftig nedbør i kombinasjon med fint og varmt vær kan føre til markerte endringer i algesamfunnet og dermed til uakseptable miljøforhold og badeforbud.

Vannet fra Innlandet drenerer videre fra Randsfjorden (Drammensvassdraget) og Glommavassdraget, påvirker vannforekomster nedstrøms og til slutt Oslofjorden. For å begrense den negative påvirkningen jordbruket har på vannet og vannmiljøet må det gjøres tiltak for å begrense avrenningen av næringsstoffer.

Tabell 1: Tabellen viser antall og i hvor stor grad jordbruk er registrert som påvirkning på vannforekomster i Innlandet. Kilde: Vann-nett.

Grad av påvirkning fra jordbruk	Antall
Stor grad	145
Middels grad	392
Liten grad	1401
Ukjent grad	15

Konsekvenser for næringa og det enkelte foretak

Ny forskrift vil påvirke landbruksnæringa og det enkelte foretak økonomisk. Næringa vil merke kostandene umiddelbart, mens besparelsene for samfunnet kommer over tid.

Norsk landbruk har i dag en krevende situasjon knytta til lønnsomhet og rekruttering. Generelt er det en krevende kostnadssituasjon for mange bønder på grunn av økte priser på innsatsfaktorer. Videre møter landbruksnæringa og bøndene ulike krav knyttet til sine produksjoner. Storfebønder møter et løsdriftskrav i 2034 og klimaplanen i landbruket setter noen mål for hvordan næringa skal bidra til å redusere sine utslipp av klimagasser.

Nytt forslag til gjødselbruksforskriften vil medføre økte kostnader for bøndene knytta til økt behov for spredeareal og større kapasitet for lagring av husdyrgjødsel. Skjerpede krav til oppsamling og lagring blir innført for flere typer materiale (gjødsel) enn i dag. Tidsrommet det er lov å spre husdyrgjødsel snevres inn fra tidsrommet 15. februar - 1. november til tidsrommet 1. mars - 1. september. Dette vil medføre behov for lagerutvidelse hos en del foretak. Det finnes ingen fullstendig oversikt over lagerkapasitet i dag, men man vil kunne anta at de fleste foretak har lagerkapasitet tilpasset dagens behov.

Fylkeskommunedirektøren mener derfor det er viktig at bevilgningen til Innovasjon Norge sine Investerings- og bedriftsutviklingsmidler i landbruket (IBU-midlene) blir økt. Det vil mest sannsynlig bli flere søknader om tilskudd til å bygge gjødsellagre og tak over gjødsellager etter at ny forskrift trer i kraft. I dag er støtterammen til slike prosjekter på 25 prosent av totalkostnad avgrenset til 250 000 kroner. Denne støtterammen bør økes til 40 prosent av total kostnad for prosjektet. Dette vil bidra til å lette den økonomiske situasjonen for bønder som blir nødt til å bygge gjødsellager. Det er viktig å gjøre dette for å kunne bidra til å hindre frafall fra næringa og bidra til videre rekruttering av nye bønder. SMIL ordningen kan benyttes til å støtte bygging av dekke på eksisterende gjødsellagre. Bevilgningen til SMIL-ordningen bør økes. Siden denne ordningen skal dekke mange ulike formål bør en del av SMIL-potten øremerkes til bygging av dekke på gjødsellager.

Nye krav til tillatt mengde fosfor som kan spres per dekar har de mest omfattende konsekvensene i nytt regelverk. Dette vil berøre mange foretak som ikke lenger vil ha nok spredeareal til husdyrgjødsel si. Disse foretakene får et overskudd av gjødsel og må finne ledig spredeareal, annet gjødselmottak eller redusere antall husdyr. I Innlandet vil andelen foretak som ikke har stort nok spredeareal basert på fosforbegrensning stige fra 300 i dag til 590 foretak ved endelig grense på 2,3 kg fosfor /dekar (tabell 2). Det er foretak med grasbasert husdyrhold som står for nesten hele veksten av berørte foretak. I de fleste tilfeller

vil overskuddet av gjødsel kunne disponeres innenfor overkommelige avstander og priser, men vil føre til at gjødsla må fordeles på større areal og avstand. Dette innebærer økt maskin- og tidsbruk.

Som nevnt i innledningen er avrenningsområdet til Mjøsa og Glomma innenfor område som er definert som sårbart og er dermed omfattet av nitrogenbegrensning på 17 kg nitrogen/dekar/år etter nitratdirektivet. Dette videreføres fra gjeldende forskrift. Denne begrensningen vil fortsatt være strengere enn strengeste forforgrense på 2,3 kg fosfor/dekar/år, og være styrende for mengden husdyrgjødsel som kan benyttes per dekar. Dette betyr at det i praksis er nitrogenbegrensningen som begrenser mengden husdyrgjødsel per arealenhet i store deler av Innlandet.

Tabell 2. Antall foretak som vil få overskudd av husdyrgjødsel med strengere krav til tillatt mengde fosfor som kan spres per dekar. Kilde: Nibio rapport 2024-10-52

	Nullalternativ	2,8 kg P/dekar	2,3 kg P/dekar
Antall berørte foretak	300 stk.	420 stk.	590 stk.

Balansegjødsling

Avlingsstatistikk viser stort sprik i avlingsnivåer, både geografisk og mellom foretak. For å kunne ta ut det fulle avlingsnivået foreslår departementene at foretakene kan velge mellom enten å følge de generelle fosfor- og nitrogengrensene eller velgebalanse gjødsling.

Balansegjødsling vil si å følge et krav om at forholdet mellom fosformengder som tilføres og tas ut i avlinger er 1:1 eller bedre. Dette åpner for gjødsling med høyere fosformengder der avlingsnivået forsvaret det.

Bedre ivaretagelse av resursene gir muligheter

Fylkeskommunedirektøren ser det som positivt at Landbruks- og matdepartementet ser at ytterligere virkemidler kan være påkrevd for en vellykket gjennomføring av ny forskrift. Dette kan være ordninger over jordbruksavtalen som tilskudd til utvidet lagerkapasitet, tett dekke på gjødsellager, omfordeling av gjødsel og transport av overskuddsgjødsel til biogassanlegg.

I områder med mye husdyr vil bøndene streve med å håndtere eget overskudd. Samtidig nytter jordbruket i dag mineralgjødsel i en mengde på i overkant av 8000 tonn fosfor. Det er en viktig oppgave framover å utvikle verdikjeder slik at fosforoverskuddet kan komme til nytte der det trengs. Det må i stor grad erstatte fosforholdig mineralgjødsel som er godt innarbeidet. Her bør Landbruks- og matdepartementet bidra med økte virkemidler slik at denne verdikjeden for fosfor og nitrogen blir etablert. Dette vil gi muligheter for lavere bruk av kunstgjødsel og økt sirkulær bruk av husdyrgjødsel.

Konklusjon:

Fylkeskommunedirektøren støtter ny gjødselbrukforskrift, som tar hensyn til vannmiljøet og sikrer at organisk materiale blir utnyttet best mulig i landbruksproduksjonen og kan være del av et sirkulært kretsløp. Det er nødvendig med en innstramning av gjeldende gjødselvareregelverk for å begrense avrenning av næringsstoffene fosfor (P) og nitrogen (N) til vann, for å bedre tilstanden i vannforekomstene. Fylkeskommunedirektøren synes det er positivt at det åpnes for balansejødsling for å kunne ta ut maksimal avling der dette er mulig for foretakene.

Samtidig spiller landbruket en avgjørende rolle i samfunnsutviklingen, ikke minst mtp. den nye, internasjonale sikkerhetssituasjonen. Både i et totalforsvars- og beredskapsperspektiv. Avbøtende tiltak er dermed avgjørende for ei allerede presset næring.

Fylkeskommunedirektøren ser det som nødvendig å kompensere økte utgifter til gårdbrukeren ved å øke bevilgningen til Innovasjon Norge sine Investerings- og bedriftsutviklingsmidler i landbruket (IBU-midlene). Støtterammen på denne type prosjekter bør økes fra 25 prosent av totalkostnad avgrenset til 250 000 kroner til 40 prosent av totalkostnader. Bevilgningen til SMIL-ordningen bør økes og deler av ordningen bør øremerkes til bygging av dekke på eksisterende gjødsellagre. Det er viktig å gjøre dette for å hindre frafall fra næringa og bidra til videre rekruttering av nye bønder.

Fylkeskommunedirektøren oppfordrer Landbruks- og matdepartementet til å bidra med økte virkemidler slik at nye sirkulære verdikjeder for fosfor og nitrogen blir etablert. Dette vil gi muligheter for lavere bruk av kunstgjødsel og økt sirkulær bruk av husdyrgjødsel.